

**डोके फलफूल व्यवसायले महिलाको आर्थिक स्तर र पारिवारिक
सम्बन्धमा ल्याएको परिवर्तन**

(पोखरा महानगरपालिका, वडा नं. ९ पृथ्वीचोकको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिका लागि समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरामा प्रस्तुत

शोध पत्र

प्रस्तुतकर्ता

गंगा बास्तोला

रोल नं. १५/०७१

परीक्षा रोल नं.: ४८०२९७/०७५

त्रि.वि. दर्ता नं.: ६-२-४८-१५६१-२०१२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग, २०७८

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय समाजशास्त्र विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको द्वितीय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिका निम्ति शोधकर्ता छात्रा गंगा बास्तोलाद्वारा “डोके फलफूल व्यवसायले महिलाको आर्थिक स्तर र पारिवारिक सम्बन्धमा ल्याएको परिवर्तन (पोखरा महानगरपालिका, वडा नं. ९ पृथ्वीचोकको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)” शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मेरो प्रत्यक्ष सुपररिवेक्षण र निर्देशनमा तयार पारिएको हो । उक्त शोध पत्रलाई आवश्यक मुल्याङ्कनको लागि मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
शिवजी गुरुङ

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७८/१२/८

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त शोधकर्ता छात्रा गंगा बास्तोलाद्वारा यस विभागमा प्रस्तुत “डोके फलफूल व्यवसायले महिलाको आर्थिक स्तर र पारिवारिक सम्बन्धमा ल्याएको परिवर्तन (पोखरा महानगरपालिका, वडा नं. ९ पृथ्वीचोकको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)” शीर्षकमा तयार पारिएको शोधपत्र मूल्यांकन समितिबाट स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

.....
शिवजी गुरुङ

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
तेज प्रसाद सुवेदी

बाह्य परीक्षक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
शिव बहादुर थापा

विभागीय प्रमुख

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७८/१२/१८

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत पृथ्वीनारायण क्याम्पस स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको समाज शास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तयार गरिएको हो । यो शोधपत्र तयार गर्न आफ्नो कार्य व्यस्तताका बावजुद पनि महत्वपूर्ण समय उपलब्ध गराई शोधपत्रको विभिन्न सल्लाह सुझाव प्रदान गर्दै निरन्तर शोधकार्यमा निर्देशन गर्नु हुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु शिवजी गुरुड प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । विभागीय प्रमुख शिव बहादुर थापा तथा वाह्य परीक्षक गुरु तेज प्रसाद सुवेदी प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्न चाहन्छु ।

यसैगरी यस शोधपत्रको लागि अध्ययन सामाग्री उपलब्ध गराएर सहयोग गरिदिने पृथ्वीनारायण क्याम्पस पुस्तकालय प्रति आभारी छु । अध्ययनका सिलसिलामा व्यस्तताका बावजुद अमूल्य समय प्रदान गरी सहयोग गरिदिनुहुने उत्तरदाताहरु प्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । लेखन कार्यमा उचित वातावरण मिलाई सहयोग गर्ने जिवन साथी श्री सुजन आचार्यलाई सदा स्मरण गर्न चाहन्छु । अन्त्यमा कम्प्युटर टाइपिङ्ग, प्रिन्टिङ्ग गरी सहयोग पुऱ्याउने एभरेष्ट कम्प्युटर सेन्टरप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

गंगा बास्तोला

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत समाजशास्त्र, मानवशास्त्र विभाग, समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको लागी तयार गरिएको हो । यस शोधपत्रमा डोके फलफूल व्यवसायले महिलाको आर्थिक स्तर र पारिवारिक सम्बन्धमा ल्याएको परिवर्तन बारे अध्ययन गरिएको छ । जसमा डोके फलफूल व्यवसाय गर्ने महिलाहरुको आम्दानी, खर्च, बचत, लगानी र व्यवसायले पारिवारिक सम्बन्धमा ल्याएको परिवर्तनको बारेमा अध्ययन गरि विश्लेषण गरिएको छ ।

यो अध्ययन गुणात्मक तथा विश्लेषणात्मक अनुसन्धान ढाँचामा आधारित रहेको छ । तथ्यांक संकलनको स्रोतमा प्राथमिक र द्वितीय दुवै गुणात्मक प्रकृतिका रहेका छन् । हालसम्म यस डोके फलफूल व्यवसायी महिला सम्बन्धि अध्ययन अनुसन्धान नभएको अवस्थामा समय, जनशक्ति र आर्थिक अभावका कारणले सिमित गरिएको प्रस्तुत अध्ययन पोखरा महानगरपालिका वडा नं. ९ पृथ्वीचोक स्थित पूर्वमा चाइना पुल देखि पश्चिममा लखनचोक सम्म र उत्तरमा हडकड बजार देखि दक्षिणमा बसपार्क टर्मिनल सम्मको क्षेत्र भित्र डोके फलफूल व्यवसाय गर्ने महिलालाई Theoretical Saturation विधिलाई आधार बनाई १२ जना व्यवसायी महिलालाई छनोट गरिएको छ । तथ्यांक स्रोत मध्य प्राथमिक स्रोतलाई बढि जोड दिइएको छ । जसले गर्दा अनुसन्धान बढि यथार्थपुरक वैज्ञानिक रहोस् भनि सामग्री संकलनमा प्राथमीक स्रोतका लागि अवलोकन विधि, वैयक्तिक अध्ययन र अन्तरवार्ता विधिको प्रयोग गरिएको छ भने द्वितीय स्रोतका लागि प्रकाशित र अप्रकाशित लेख, रचना, पुस्तक, इन्टरनेटको सहयोग लिइएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनमा डोके फलफूल व्यवसाय गर्ने महिलाहरुले आम्दानी पश्चात घर खर्च गर्ने, बचत गर्ने बानिको विकास, घरायसी निर्णायक कार्यमा महिलाको निर्णयको कदर भएको र पारिवारिक सम्बन्धमा पनि परिवर्तन भएको पाइयो । व्यवसाय पश्चात महिलाहरु आत्मनिर्भर हुदै गएको पाइयो ।

विषयसूची

	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	ii
स्वीकृति पत्र	iii
कृतज्ञता ज्ञापन	iv
विषय सूची	v
शोधसार	vii
अध्याय एक : परिचय	१-५
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	४
१.४ अध्ययनको महत्व	४
१.५ अध्ययनको सिमा	४
१.६ अध्ययनको संगठनात्मक ढाँचा	५
अध्याय दुई : साहित्यको पुनरावलोकन	६-१६
२.१ सैद्धान्तिक पुनरावलोकन	६
२.१.१ आर्थिक सिद्धान्त	६
२.१.२ लैङ्गिक अवधारणा	७
२.२ पूर्व साहित्यको अध्ययन	९
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	१७-२०
३.१ अध्ययन क्षेत्र छनौटको औचित्य	१७
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	१७
३.३ अध्ययनको नमुना छनौट विधि	१७

३.४	तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोत	१८
	३.४.१ प्राथमिक स्रोत	१९
	३.४.२ द्वितीय स्रोत	२०
३.५	तथ्याङ्कको प्रस्तुतिकरण एवं विश्लेषण	२०
अध्याय चार: डोके फलफूल व्यवसायले महिलाको आर्थिक विवरण		२१-३३
४.१	डोके फलफूल व्यवसायी महिलाको आम्दानी र बचतको अवस्था	२१
४.२	डोके फलफूल व्यवसायी महिलाको खर्चको विवरण	२५
४.३	डोके फलफूल व्यवसायी महिलाको आर्थिक लगानीको अवस्था	२७
४.४	डोके फलफूल व्यवसायमा महिला संलग्न हुनुको कारण	३०
अध्याय पाँच: डोके फलफूल व्यवसायी महिलाको पारिवारिक सम्बन्ध		३४-४६
५.१	डोके फलफूल व्यवसायी महिला माथी पारिवारिक दृष्टिकोण	३४
५.२	डोके फलफूल व्यवसायी महिलाको पारिवारिक निर्णय प्रकृत्यामा भुमिका	३७
५.३	डोके फलफूल व्यवसायी महिलाको पारिवारिक जिम्मेवारीको अवस्था	४०
५.४	डोके फलफूल व्यवसायी महिलाको पारिवारिक सम्बन्धमा आएको परिवर्तन	४३
अध्याय ६: सारांश र निष्कर्ष		४७-४९
६.१	सारांश	४७
६.२	निष्कर्ष	४९

सन्दर्भ सामग्री

अनुसूची